

DAVID CONAN WOLFSDORF (ed.):**Early Greek Ethics**

Oxford: Oxford University Press 2020, XXVIII + 799 p.

Titul *Early Greek Ethics* predstavuje rozsiahlu prácu venovanú problematike počiatkov etického myslenia v starovekom Grécku, ktorá mapuje formatívne obdobie starovekej etiky približne od rokov 530 – 370 pred Kristom. Tieto dátumy neboli vybrané náhodne, ale symbolicky. Rok 530 pred Kristom sa spája s Pytagorovou emigráciou z ostrova Samos do južného Talianska, kde začína verejne pôsobiť a hlásať svoju filozofiu. Rok 370 pred Kristom sa tradične spája s dátumom, keď Xenofón spísal a vydal svoje *Spomienky na Sokrata* (Wolfsdorf 2020, xxiii).

Titul obsahuje celkovo tridsať kapitol od dvadsiatich siedmich autorov. Napriek celkovému rozsahu však ide len o pilotný diel väčšieho, komprehenzívneho projektu, ktorý má komplexne zmapovať počiatky etiky. V práci absentujú postavy a koncepcie niekoľkých predsokratovských filozofov, sofistov a sokratovcov; veľmi obmedzený priestor je venovaný tiež Platónovi a Xenofónovi.

Recenzovaný titul je rozdelený do troch hlavných tematických okruhov. Prvý a najväčší z nich (*Individuals and Texts*) má dvadsať kapitol. Začína sa analýzou etického kontextu vybraných pytagorovských akuzí a ich alegorického a racionálneho spôsobu výkladu (J. C. Thom). Druhá kapitola čitateľovi predkladá problematiku „spupnosti“ ako ústrednú eticko-epistemologickú kategóriu v myslení Xenofána z Kolofonu (S. Tor). Predsokratovcom sú vyhradené aj nasledujúce dve kapitoly, ktoré mapujú etické dimenzie zlomkov Herakleita z Efezu (M. A. Johnstone) a vzťah prírodnej filozofie a etiky v zlomkoch Empedokla z Akragantu (J. Palmer).

S piatou kapitolou sa dostávame do sveta sofistickej tradície myslenia. Obsahuje novú interpretáciu Protagorovho výroku *homo mensura*, ktorá zdôrazňuje eticko-relativistický, normatívno-kvantitatívny a axiologický kontext Protagorovej koncepcie (T. A. van Berkel). Nasledujúca kapitola prezentuje Gorgiove deklamácie *Helena*, *Palamedes* a *O tom, čo nie je* ako myšlienkové experimenty, ktoré kombinujú etické myslenie s prvkami psychológie, epistemológie, sociológie a metafyziky (K. Lampe). Relatívne veľký a samostatný priestor je vymedzený Antifónovi, významnej postave aténskej sofistiky a rétoriky.

Siedma kapitola približuje problematiku vraždy a poškvrný v Antifónových *Tetralógiach* (J. E. Mann), ôsma sa venuje eticko-politickým témam v Antifónových rečiach *Pravda* a *Svornosť*, ktoré tematizujú koncepcie prírody, zákona a rozumnosti (M. Bonazzi). V deviatej kapitole sa pertraktuje kontroverzná otázka etickej filozofie historického Sokrata (D. C. Wolfsdorf) a desiatka kapitola si všíma lingvistické a religiózne aspekty Prodikovej alegórie *Heraklova voľba* (R. Bett). Nasledujúca štúdia pojednáva o etických maximách v zlomkoch Demokrita z Abdery, cez ktoré reviduje problematiku teleologickej a intelektualistickej etiky, eudaimonizmu, hedonizmu, terapeutickkej etiky a pozitívnej psychológie (M. R. Johnson).

V poradí dvanásť kapitola sa venuje doposiaľ veľmi málo reflektovanej problematike umiernenosti a rozumnosti v zlomkoch Kritia z Atén z pohľadu aténskej aristokratickej etiky (A. Gottesman). Ďalšia kapitola prináša komprehenzívnu analýzu, ako aj kompletný preklad zlomkov práce anonymného autora z piateho storočia pred Kristom, ktorá obsahuje vôbec najstaršie doloženú filozofickú obranu demokracie (P. S. Horky). Štrnásť kapitola predkladá argumenty v prospech tézy, že anonymný spis *Dvojité reči* predstavuje jednotnú kompozíciu zloženú zo série eticko-politických apórií a návodov na ich riešenie (D. C. Wolfsdorf). V kapitole venovanej Antistenovej etike sa prostredníctvom komparatívnej analýzy Antistenových zlomkov s doxografickými svedectvami skúma špecificky poňatá koncepcia cnosti a jej vzťah k rozumnosti, poznaniu a slobode (S. Prince). Nasledujúca kapitola je takisto venovaná Antistenovi, konkrétne miestu alegorickej interpretácie, epickej poézie a tradičnej mytológie v Antistenovej filozofii (M. Domaradzki). V sedemnásť kapitole sa prehodnocujú základné črty a charakteristiky filozofie Aristippa z Kyrény. Štúdia predkladá nové argumenty a poukazuje na možnosť, že Aristippov hedonizmus vychádza zo sokratovskej tradície a jeho etiku treba interpretovať cez prizmu racionalistických a eudaimonistických predpokladov (V. Tsouna). Osemnásť kapitola pertraktuje problematiku sebaovládania, zbožnosti a reciprocity v Xenofónovej etike a dospieva k záveru, že v Xenofónovom poňatí je úzka a bytostná spojitosť medzi „dobrým“ a „príjemným“ životom, čo je téza, ktorá bola v minulosti často prehliadaná (D. M. Johnson).

Napriek tomu, že kapitolu upriamenú na etiku v raných Platónových dialógoch – napísal jeden z najvýznamnejších žijúcich bádateľov v danej oblasti N. D. Smith, sme svedkami akademickej recyklácie starších, už publikovaných autorových prác, ktoré boli prelomové pred dvoma desiatkami rokov. Napriek tomu je predmetná štúdia výrazne prepracovaná a predstavuje Platónovu etiku cez prizmu eudaimonizmu, cnostného intelektualizmu a motivačného intelektualizmu. Posledná kapitola prvého tematického okruhu nás napokon uvádza do problematiky vzťahu zákonov,

slobody, sebestačnosti, umiernenosti, cnosti a rovnosti v doposiaľ málo reflektovaných zlomkoch „filozofa-kráľa“ a Platónovho priateľa Archyta z Tarentu (P. S. Horky, M. R. Johnson).

V druhom tematickom okruhu (*Topics and Fields*) sa čitateľ oboznámi s desiatimi štúdiami, ktoré upriamujú pozornosť presahom etiky a starovekej gréckej etnografie (J. Skinner), medicíny (P. Demont) a eschatológii (R. Edmonds), ďalej témam priateľstva (D. El Murr), spravodlivosti a posmrtného života (S. H. Svavarsson), ale aj psychológii hudby (E. Rocconi) a kultivácii cnosti v sokratovskej tradícii myslenia (Ch. Rowe).

Záverový, tretí tematický okruh tvoria len tri štúdie, ktoré sa nedajú zaradiť do žiadneho z dvoch predchádzajúcich okruhov (*Coda*). V prvej štúdii sa rozoberajú hlavné témy kynickej filozofie na pozadí správ o Diogenovi zo Sinope (W. Desmond). Druhá štúdia sa zaoberá bizarnou postavou dejín gréckej filozofie Anaxarchom z Abder a jeho poňatím neotrasiteľnosti a šťastia (T. O'Keefe). Záverečná kapitola celej práce sa nakoniec vracia k téme prvej kapitoly a skúma racionalistický variant pytagorovskej etiky v podaní Aristoxenovho diela *Pytagorovské pravidlá* (C. A. Huffman).

Titul *Early Greek Ethics* je bezpochyby zaujímavým a originálnym príspevkom do značne exploatovaného odboru starovekej gréckej etiky. Jeho originalnosť tkvie najmä v tom, že nepredstavuje deskriptívnu prácu zameranú na systematický výklad problematiky, ale každá štúdia predstavuje „mikrosondu“ do partikulárnej sféry. Dielo ako celok má dynamický charakter, takmer každá štúdia predstavuje nové hypotézy a argumenty, ktoré využívajú celý diapazón metód a prístupov. Jednotiacim momentom diela je okrem zamerania na etiku v ranom gréckom myslení aj jeho interdisciplinárny charakter. Štúdie kombinujú metódy klasickej filológie a historiografie s modernými humanitnými a sociálnymi vedami. Prinášajú preklady nových, doposiaľ neznámych primárnych literárnych zdrojov a dokážu aplikovať koncepcie a schémy modernej filozofie na staroveké texty spôsobom, ktorý rešpektuje základné hermeneutické princípy a nedopúšťa sa prakticky žiadnych anachronizmov. Ide o vysoko odbornú prácu, ktorá zaplňa biele miesta nielen v historiografii starovekej filozofii, ale aj v oblasti systematickej etiky a interdisciplinárnych štúdií, ktoré s ňou súvisia. Práca *Early Greek Ethics* plastickým spôsobom približuje nielen formatívne obdobie starovekej etiky a praktickej filozofie, ale ponúka aj prehľad súčasných interpretačných trendov a hypotéz, ktoré prehodnocujú naše doterajšie poznatky a nútia nás premýšľať o antickej filozofii v nových konceptuálnych rámcoch a modernej perspektíve.

Na záver si dovoľujeme uviesť, že v tomto vrcholnom diele z dielne Oxfordu sa cituje aj práca slovenského profesora Vladislava Suváka, ktorá je venovaná Antistenovi. Profesorov dlhoročný odborný výskum v oblasti antickej filozofie tak prináša plody v podobe uznania a recepcie jeho špičkovej práce na renomovaných odborných pracoviskách a dodáva slovenskej akademickej produkcii známku svetovej kvality.

František Škvrnda

František Škvrnda ml.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov
Katedra medzinárodných politických vzťahov
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: frantisek.skvrnda2@euba.sk
ORCID-ID: <https://orcid.org/0000-0002-2573-3409>